

SWIEŻAWSKI STEFAN – filozof, historyk filozofii, współtwórca lubelskiej szkoły filozoficznej, twórca pol. szkoły historii filozofii średniowiecznej, ur. 10 II 1907 w Hołubiu k. Zamościa, zm. 18 V 2004 w Konstancinie k. Warszawy.

W latach 1925–1929 studiował na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie filozofię pod kierunkiem K. Twardowskiego, K. Ajdukiewicza, R. Ingardena i historię u J. Ptaśnika. Na formacji filozoficznej S. zaważyły paryskie studia specjalizacyjne u É. Gilsona (1929–1930) i spotkania z J. Maritainem, a także późniejsze rozmowy na temat tomizmu z J. Woronieckim, a zwł. kontakty naukowe z K. Michalskim, rzecznikiem tomizmu otwartego, autorem projektu „Corpus philosophorum medii aevi”. Uczeni ci skierowali naukowe zainteresowania S. na filozofię średniowieczną, głównie na metafizykę Tomasza z Akwinu; egzystencjalny charakter tej metafizyki przeciwstawiał S. platońsko-augustyńsko-arab. esencjalizmowi. Jego dysertacja doktorska (faktycznym opiekunem naukowym był Michalski, a promotorem Ajdukiewicz) w 1932 dotyczyła pierwszych i drugich intencji u Jana Duns Szkota.

Działalność dydaktyczną rozpoczął S. zajęciami zleconymi na UJ w 1945. Habilitował się w 1946 na UAM w Poznaniu, na podstawie rozprawy na temat tomistycznej nauki o duszy ludzkiej – *Centralne zagadnienie tomistycznej nauki o duszy* (PF 44 (1948), 131–189). Przez krótki czas prowadził zajęcia zlecone na UAM i na UW. W nowym roku akademickim 1946 otrzymał etat zastępcy prof. na KUL; od 1948 do 1978 był tam kierownikiem Katedry Historii Filozofii Średniowiecznej i Nowożytnej. W 1956 został prof. nadzwyczajnym na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL. W 1959 Senat Akademicki KUL podjął uchwałę o przyznaniu S. tytułu prof. zwyczajnego, którą Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego zatwierdził dopiero w 1967. W latach 1957–1983 pracował w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie. Był współzałożycielem Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale oraz członkiem Papieskiej Komisji „Iustitia et Pax”.

Najważniejsze prace S.: *Les intentiones premières et les intentions secondes chez Jean Duns Scot* (AHDLM 9 (1934), 205–260); *Beda Venerabilis. W 1200-lecie śmierci Bedy* (Przeгляд Współczesny 15 (1936) t. 43, 57–68, 86–96); *Albertyńsko-tomistyczna a kartezyjska koncepcja człowieka*

(PF 43 (1947), 87–104); *Byt. Zagadnienia metafizyki tomistycznej* (Lb 1948, Kr 1999³); *Homo platonius w wiekach średnich* (Jan Szkot Eriugena, Alcher z Clairvaux, Wilhelm z Conches i Hugon ze Św. Wiktora jako przedstawiciele platońskiej koncepcji człowieka) (RF 2–3 (1949–1950), 251–297); *Matériaux servant aux recherches sur Jean de Głogów († 1507)* (w: *Mélanges offerts à Étienne Gilson*, Tor 1959, 613–650); *Rozum i tajemnica* (Kr 1960); *Aperçu sur les recherches des médiévistes polonais dans le domaine de l'histoire de la philosophie* (w: *Die Metaphysik im Mittelalter. Ihr Ursprung und ihre Bedeutung*, B 1963, 110–125); *Filozofia w średniowiecznym Uniwersytecie Krakowskim* (w: *Historia kultury średniowiecznej w Polsce, [I]: Referaty*, Warszawa 1963, 129–159); *La philosophie à l'Université de Cracovie des origines au XVIe siècle* (AHDLM 38 (1964), 71–109); *Quelques aspects du contenu philosophique des „Quaestiones in Physicam Aristotelis” de Jean de Głogow* (w: *La filosofia della natura nel medioevo*, Mi 1966, 699–709); *Zagadnienie historii filozofii* (Wwa 1966, 2005²); *La philosophie en Pologne médiévale. État de recherches et esquisse d'une synthèse future* (w: *Le millénaire du catholicisme en Pologne*, Lb 1969, 411–440); *Dzieje filozofii europejskiej w XV wieku* (I–VI, Wwa 1974–1983; I: *Poznanie*, II: *Wiedza*, III: *Byt*, IV: *Bóg*, V: *Wszechświat*, VI: *Człowiek*); *Polskie studia nad dziejami myśli św. Tomasza* (Znak 26 (1974), 1455–1470); *Między średniowieczem a czasami nowymi. Sylwetki myślicieli XV wieku* (Wwa 1983, 2002²); *Święty Tomasz na nowo odczytany* (Kr 1983, Pz 2002³); *U źródeł nowożytnej etyki. Filozofia moralna w Europie XV wieku* (Kr 1987); *Eklezjologia późnośredniowieczna na rozdrożu* (Kr 1990); *Istnienie i tajemnica* (Lb 1993); *Dobro i tajemnica* (Wwa 1995); *Studia z myśli późnego średniowiecza* (Wwa 1998); *Człowiek średniowieczny* (Wwa 1999); *Dzieje europejskiej filozofii klasycznej* (Wwa-Wr 2000). Pośmiertnie wydano: *Prawda i tajemnica. Pisma filozoficzne* (Wwa 2007).

Dzieje swojej rodziny i swego czynnego życia na różnych płaszczyznach utrwalił we wspomnieniach (*Wielki przełom. 1907–1945*, Lb 1989; *W nowej rzeczywistości. 1945–1965*, Lb 1991; *Owoce życia. 1966–1988*, Lb 1993).

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNO-BADAWCZA I ORGANIZACYJNA. Zakres tematyczny uniwersyteckich wykładów S. był rozległy: historia filozofii starożytnej i średniowiecznej, filozofia bytu w ujęciu arystotelesowsko-

tomistycznym, tomistyczna antropologia filozoficzna, historia filozofii XV stulecia.

Seminaria z historii filozofii średniowiecznej prowadzone przez S. były trzystopniowe: na jednorocznym proseminarium zaznajamiano się z naukową metodą; na seminariach magisterskim i doktorskim studiowano i interpretowano filozoficzne teksty średniowieczne. Uczestnicy zobowiązani byli do przedstawienia pisemnej pracy seminaryjnej. W seminarium uczestniczyli magistranci i doktoranci (a także goście), którzy zdobywali umiejętność badacza historii filozofii. Poprzez dyskusje i osobiste kontakty na seminariach S. rozbudzał zainteresowania historią filozofii średniowiecznej. Źródłem refleksji filozoficznej był Arystoteles oraz klasycy filozofii średniowiecznej. Na początku lat 60. XX w. wraz z rektorem KUL M. Rechowiczem założył S. Międzywydziałowy Zakład Historii Kultury w Średniowieczu. We współpracy z M. A. Krąpcem sformułowano tzw. Kwestionariusz, wskazujący problemy badawcze w zakresie filozofii średniowiecznej. W ramach powstającej lubelskiej szkoły filozofii klasycznej, S. wraz z jej innymi członkami (głównie z Krąpcem) szerzył idee *philosophia perennis*.

Specjalizacji w średniowiecznej filozofii i kulturze umysłowej służyły prowadzone przez S. seminaria naukowe nie tylko na KUL, lecz także w IFiS PAN i ATK w Warszawie oraz w BJ w Krakowie. S. był twórcą pol. szkoły historii filozofii średniowiecznej, której charakterystyczną cechą jest badanie rękopiśmiennych tekstów filozoficznych.

Pracując w IFiS PAN, miał możliwość współorganizowania zespołowych prac badawczych nad średniowiecznymi rpsami przechowywanymi w BJ. W wyniku tej inicjatywy ukazało się 8 tomów *Katalogu średniowiecznych rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej* (I–VIII, Wr, Kr 1980–2004).

W utrwaleniu na piśmie tych osiągnięć naukowych miały służyć wydawane przez IFiS PAN „*Studia Mediewistyczne*” i „*Mediaevalia Philosophica Polonorum*”. S. był członkiem komitetów redakcyjnych *Polskiego słownika biograficznego* (VIII–X, Wr 1960–1964) i „*Roczników Filozoficznych*” (1955–1961). Współpracował z Pracownią Słownika Łaciny Średniowiecznej PAN w Krakowie, był członkiem Polskiego Tow. Historycznego i Tow. Naukowego KUL, współredaktorem pol. wydania

Medytacji o pierwszej filozofii wraz z Zarzutami uczonych mężów i Odpowiedziami Autora oraz Rozmowa z Burmanem (I–II, Wwa 1958). W 1958 był współzałożycielem Société Internationale pour l' Étude de la Philosophie Médiévale z siedzibą w Lowanium. To międzynarodowe towarzystwo skupia mediewistów z całego świata i współorganizuje ich prace badawcze. Uzyskanie stanowiska Maître de recherches w Centre National de la Recherche Scientifique w Paryżu w latach 1960/1961 i 1964/1965 umożliwiło S. zapoznanie z najnowszymi osiągnięciami zach. mediewistyki.

ZAGADNIENIA HISTORII FILOZOFII. Przekonania filozoficzne S. nie pozostawały bez wpływu na jego wizję historii filozofii. Stał na stanowisku, że historycy filozofii powinni uprawiać historię problemów filozoficznych, posiadających wartość ponadczasową. Swoje credo filozoficzne zawarł w badaniach historiografii filozofii, czego wyrazem jest praca *Zagadnienie historii filozofii*. Uważał, że podstawą kultury duchowej jest filozofia pojęta jako naturalna kontemplacja rzeczywistości. Jądem tak pojętej filozofii jest – jak u zarania starożytności – miłość mądrości. Stąd historycy filozofii powinni być filozofami i uprawiać historię problemów filozoficznych, niejednokrotnie mających ponadczasową wartość.

W twórczości naukowej S. widoczne są 3 etapy: a) okres skupienia się nad niektórymi wybitnymi filozofami średniowiecznymi (*Les intentiones premières et les intentions secondes chez Jean Duns Scot, Albertyńskotomistyczna a kartezjańska koncepcja człowieka, Homo platonius w wiekach średnich [...], Święty Tomasz na nowo odczytany, Dzieje europejskiej filozofii klasycznej*); b) od 1957 historycznofilozoficzne badania nad filozofią na Uniwersytecie Krakowskim w XV w.; c) od początku 70. lat XX w. badania nad filozofią europejską od ok. 1380 do 1520. Spod jego pióra wyszło 6 obszernych tomów *Dziejów filozofii europejskiej w XV wieku*. Stanowią wielkie przedsięwzięcie badawcze nad XV w. Pokazują, że filozofia późnośredniowieczna nie była wcale „jesienią średniowiecza”.

Swoje rozważania S. zaczął w tym punkcie, w którym inni historycy filozofii średniowiecznej (Gilson, B. Geyer, M. Grabmann i M. de Wulf) je kończyli. *Dzieje filozofii europejskiej w XV wieku* są przewodnikiem po problematyce filozoficznej. Ukazały, że epoka ta była dotąd badana jednostronnie, przy nadmiernej koncentracji nad renesansowym humanizmem,

neoplatonizmem, pogańskimi zabobonami i sztukami tajemnymi i że nastąpiło to z dotkliwym pominięciem filozofii średniowiecznej. Tę zdeformowaną interpretację życia umysłowego XV w. S. pragnął zniwelować przez stopniowe prezentowanie jego prawdziwego obrazu. W nadziei, że rozpoczęte przez niego dzieło było kontynuowane, przekazał swoją ogromną spuściznę rękopiśmiennego warsztatu naukowego i swój liczący prawie 2 tys. vol. księgozbiór naukowy Oddziałowi Rękopisów BJ. W ten sposób przygotował warsztat do dalszych badań naukowych, zwł. nad mediewistyką filozoficzną.

W. Stróżewski, *Wywiad z prof. Stefanem S.*, Znak 13 (1961), 1693–1701; J. Zabłocki, *Dwie rozmowy rzymskie*, [I]: *Ze Stefanem S.*, Więź 8 (1965) nr 1, 10–13; S. Wilkanowicz, *Rozmowa z audytorem soboru prof. Stefanem S.*, TPow 20 (1966) nr 21, 1–2; *Iustitia et Pax. Rozmowa z profesorem Stefanem S.*, TPow 21 (1967) nr 30, 2–3; M. Kurdziałek, *Rzecznik philosophiae perennis*, RF 16 (1968) z. 1, 5–15; *Wykaz publikacji Stefana S.* (oprac. Z. Kałuża), tamże, 191–198; M. Markowski, *Drogi i rozdroża filozofii europejskiej*, Nowe Książki (1981) nr 6, 8–11; tenże, *Stefan S.*, SMed 26 (1990) z. 2, 3–19; *O profesorze S. mówią*, KF 25 (1997) z. 1, 31–112; M. Markowski, *In memoriam Stefan S.*, BPM 46 (2004), 319–322; tenże, *W pierwszą rocznicę śmierci profesora Stefana S.*, Alma Mater 71 (2005), 86–87; Z. Włodek, *Stefan S. (10 II 1907 – 18 V 2004)*, Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności. 2003–2004 (2005), 249–251; *Stefan S. Osoba i dzieło*, Lb 2006; *Stefan S. Filozofia i historia filozofii*, Wwa 2008.

Mieczysław Markowski